مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە ئەبەسە | 42 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ ﴿١﴾ أَن جَآءَهُ ٱلْأَعْمَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُۥ يَزَّكَّىٰٓ ﴿٣﴾ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكْرَىٰٓ
﴿٤﴾ أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ ﴿٥﴾ فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسْعَىٰ ﴿٨﴾
وَهُوَ يَخْشَىٰ ﴿٩﴾ فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ﴿١٠﴾ كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿١٢﴾ فِى صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾
مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍۭ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِى سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍۭ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

يېنىغا ئەما كەلگەنلىكى ئۈچۈن (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام) تەرىنى تۈردى ۋە يۈزىنى ئۆرۈۋالدى﴿1 -
2﴾ (ئى مۇھەممەد!) نېمە بىلىسەن؟ (بەلكى) ئۇ (سەندىن ئالغان مەرىپەت بىلەن گۇناھلىرىدىن)
پاكلىنىشى مۇمكىن﴿3﴾. ياكى ۋەز ـ نەسىھەت ئاڭلاپ ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشى مۇمكىن﴿4﴾. ئۆزىنى
(ئىماندىن) بىھاجەت ھېسابلايدىغان ئادەمگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا يۈزلىنىسەن (يەنى ئۇنىڭغا قۇلاق
سېلىپ تەبلىغ قىلىشقا كۆڭۈل بۆلىسەن﴿5 - 6﴾. ئۇ (كۇفرىدىن، گۇناھلاردىن) پاكلانمىسا، ساڭا نېمە
زىيىنىدى﴿7﴾. سەندىن مەرىپەت تىلەپ، اللەدىن قورققان ھالدا يۈگۈرۈپ كەلگەن كىشىگە كەلسەك﴿8 - 9﴾.
سەن ئۇنىڭغا قارىماي قويىسەن﴿10﴾. (بۇنىڭدىن كېيىن) ئۇنداق قىلمىغىن. بۇ ئايەتلەر ۋەزدۇر﴿11﴾.
خالىغان ئادەم ئۇنىڭدىن ۋەز ـ نەسىھەت ئالىدۇ﴿12﴾. ئۇ (يەنى قۇرئان ئايەتلىرى) قىممەتلىك، (قەدرى)
يۇقىرى پاك سەھىپىلەرگە يېزىلغاندۇر﴿13 - 14﴾. (ئۇ) ھۆرمەتلىك ياخشى (پەرىشتىلەردىن بولغان)
پۈتۈكچىلەرنىڭ قولىدىدۇر﴿15 - 16﴾.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ (كۆزى) ئاجىز كىشى ئۇممۇ مەكتۇمغا چىراينى تۈرگەنلىكى ئۈچۈن اللە تائالانىڭ ئۇنىڭغا كايىغانلىقى توغرىسىدا

كۆپلىگەن تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەپ بايان قىلىدۇ: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىمان ئېيتىپ قالارمىكىن دېگەن نىيەتتە قۇرەيش كاتتىباشلىرىغا ۋەز ـ نەسىھەت قىلىۋاتقان ئىدى. شۇ ئارىدا ئىلگىرى ئىمان ئېيتقانلاردىن بىرى بولغان ئىبنى ئۇممۇمەكتۇم كىرىپ كېلىپ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن بىرنەرسىلەرنى سوراشقا باشلىدى ۋە سوئالىنى توختاتمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيشنىڭ كاتتىبېشىغا قىلىۋاتقان سۆزىنىڭ ئۈزۈلۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنىڭ بۇ ۋاقىتتا گەپ قىلماي جىم تۇرۇشىنى ئۈمىد قىلدى ۋە ئۇنىڭغا چىراينى تۈرۈپ، يۈزىنى ئۆرۈپ ھېلىقى ئادەمگە قارىدى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى: ﴿**يېنىغا ئەما كەلگەنلىكى**

www.munber.org

ئۈچۈن (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام) تەرىنى تۈردى ۋە يۈزىنى ئۆرىۋالدى. (ئى مۇھەممەد!) نېمە بىلىسەن؟ (بەلكى) ئۇ (سەندىن ئالغان مەرىپەت بىلەن گۇناھلىرىدىن) پاكلىنىشى مۇمكىن﴾ يەنى (سەندىن ئالغان بىلىملەر بىلەن) ئۇ پاكلىنىشى مۇمكىن. ﴿**ياكى ۋەز ـ نەسىھەت ئاڭلاپ ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشى مۇمكىن**﴾ يەنى ئۇ ۋەز ـ نەسىھەتلەرنى ئاڭلاپ هارام ئىشلاردىن يېنىشى مۇمكىن.

﴿**ئۆزىنى (ئىماندىن) بىهاجەت هېسابلايدىغان ئادەمگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا يۈزلىنىسەن (يەنى ئۇنىڭغا قۇلاق سېلىپ تەبلىغ قىلىشقا كۆڭۈل بۆلىسەن)**﴾ يەنى سەن هېلىقى باي كاتتىباشنى هىدايەت تېپىپ قالارمىكىن دەپ ئۇنىڭغا سۆز قىلىشقا يۈزلىنىسەن.

﴿**ئۇ (كۇفرىدىن، گۇناھلاردىن) پاكلانمىسا، ساڭا نېمە زىيىنىدى**﴾ يەنى سەن ئۇ كاپىرنىڭ گۇناھلىرىدىن پاكلىنىشقا مەسئۇل ئەمەسسەن.

﴿**سەندىن مەرىپەت تىلەپ، اللەدىن قورققان هالدا يۈگۈرۈپ كەلگەن كىشىگە كەلسەك**﴾ يەنى سېنىڭ دېگەنلىرىڭنى ئاڭلاپ هىدايەت تېپىشنى ئارزۇ قىلىپ، قېشىڭغا كەلگەن ئادەمگە كەلسەك، ﴿**سەن ئۇنىڭغا قارىماي قويىسەن**﴾ يەنى (سەن ئۇنى قويۇپ باشقا ئىشلار بىلەن) بولىسەن.

الله تائالا بۇ ۋاقىتتىن باشلاپ پەيغەمبىرىنى ۋەز ـ نەسىھەتنى پەقەت بىر كىشىگىلا قىلىشنى مەقسەت قىلماستىن ئەكسىچە، مەرتىۋىسى يۇقىرى ـ تۆۋەن، باي ـ پېقىر، خوجايىن ـ قۇل، ئەر ـ ئايال، چوڭ ـ كىچىك ھەممىسىگە ئورتاق قىلىشقا ۋە سورۇندا ئۇلارغا باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇشقا بۇيرۇدى. ئۇنىڭدىن كېيىن الله تائالا خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ. الله تائالانىڭ شۇنداق قىلىشىدا ئۆزىنىڭ چوڭ بىر هېكمىتى ۋە كەسكىن پاكىتى باردۇر.

ئەبۇ يەئلا ۋە ئىبنى جەرىر ئائىشە رەزىيالللاھۇئەنهانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كور ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇم (بىر كۈنى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىرىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا: مېنى توغرا يولغا باشلاپ قويغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا مۇشرىكلارنىڭ كاتتىباشلىرىدىن بولغان بىر ئادەم بار ئىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن يۈزىنى ئۆرۈپ هېلىقى ئادەمگە قاراپ ئۇنىڭغا: «سەن مېنىڭ دېگەن سۆزلىرىمدىن بىرەر تەسلىكنى هېس قىلدىڭمۇ؟» دېدى. ئۇ ئادەم: ياق، دەپ جاۋاپ بەردى. بۇ چاغدا الله تائالا ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇم هەققىدە: ﴿**يېنىغا ئەما كەلگەنلىكى ئۈچۈن (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام) تەرىنى تۈردى ۋە يۈزىنى ئۆرىۋالدى**﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈردى. بۇ هەدىسنى تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان لېكىن، ئۇ بۇ هەدىسنى ئائىشەدىن رىۋايەت قىلغانلىقىنى بايان قىلمىدى. بۇ هەدىس يەنە (ئىمام مالىكنىڭ) مۇئەتتا دېگەن كىتابىدىمۇ مۇشۇنداق رىۋايەت قىلىندى.

قۇرئاننىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا

﴿**(بۇنىڭدىن كېيىن) ئۇنداق قىلمىغىن. بۇ ئايەتلەر ۋەزدۇر**﴾ يەنى بۇ سۈرە مەرتىۋىسى يۇقىرى ياكى تۆۋەن كىشىلەرگە بىلىم يەتكۈزگەندە (ۋە ۋەز ـ نەسىھەت قىلغاندا)، ئۇلارغا باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇشقا قىلىنغان بىر تەۋسىيەدۇر. قەتادە ۋە سۇددى: الله تائالانىڭ: ﴿**(بۇنىڭدىن كېيىن) ئۇنداق قىلمىغىن. بۇ ئايەتلەر ۋەزدۇر**﴾ دېگەن ئايىتىدىكى ”بۇ ئايەتلەر“ دېگەن سۆزدىن قۇرئان كۆزدە تۇتۇلىدۇ (يەنى ئايەتنىڭ مەنىسى: بۇ قۇرئان ۋەزدۇر دېگەن بولىدۇ)، دېدى.

﴿**خالىغان ئادەم ئۇنىڭدىن ۋەز ـ نەسىھەت ئالىدۇ**﴾ يەنى خالىغان كىشى پۈتۈن ئىشلىرىدا الله تائالانى ئەسلەيدۇ. بۇ ئايەتنىڭ: خالىغان كىشى پۈتۈن ئىشلىرىدا (پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا

www.munber.org

چۈشۈرۈلگەن) بۇ ۋەھيىدىن ۋەز ـ نەسىھەت ئالىدۇ، دېگەن مەنانى بېرىش ئېھتىمالىمۇ باردۇر. چۈنكى، بۇ يەردە دېيىلىۋاتقان سۆزنىڭ تېمىسى (پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي قىلىنىپ چۈشۈرۈلگەن) بۇ سۈرە توغرىسىدىدۇر.

﴿ئۇ (يەنى قۇرئان ئايەتلىرى) قىممەتلىك، (قەدرى) يۇقىرى سەھىپىلەرگە يېزىلغاندۇر﴾ يەنى بۇ سۈرە ياكى ۋەز ـ نەسىھەت ياكى بۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى، بەلكى قۇرئاننىڭ ھەممىسى ﴿**قىممەتلىك، (قەدرى) يۇقىرى سەھىپىلەرگە يېزىلغاندۇر**﴾ يەنى قىممەتلىك، قەدرى كاتتا، ناپاكلىقتىن خالى، ئارتۇق ـ كەم بولۇپ قالمىغان سەھىپىلەرگە يېزىلغاندۇر.

﴿**(ئۇ) ھۆرمەتلىك ياخشى (پەرىشتىلەردىن بولغان) پۈتۈكچىلەرنىڭ قولىدىدۇر**﴾ يەنى ئۇ پەرىشتەلەرنىڭ ئەخلاقلىرى ئېسىل، چىرايلىق، ھۆرمەتلىك ۋە قىلىقلىرى پاك ۋە قۇسۇرسىزدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن قۇرئاننى يادا ئالغان ئادەم ئۆزىنىڭ ئىش ـ ھەرىكەتلىرىدە ۋە گەپ ـ سۆزلىرىدە ھەقچىل بولۇشى ۋە توغرا يول ئۈستىدە مېڭىشى لازىمدۇر.

ئىمام ئەھمەد ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قۇرئاننى (ئوقۇشتا قىينالماي) راۋان ئوقۇغان كىشى ھۆرمەتلىك ياخشى پەرىشتىلەر بىلەن بىللە بولىدۇ. قۇرئاننى (قىينىلىپ ئوقۇغان) كىشىگە ئىككى قات ساۋاب بار». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

قُتِلَ ٱلۡإِنسَٰنُ مَآ أَكۡفَرَهُۥ ﴿١٧﴾ مِنۡ أَيِّ شَيۡءٍ خَلَقَهُۥ ﴿١٨﴾ مِن نُّطۡفَةٍ خَلَقَهُۥ فَقَدَّرَهُۥ ﴿١٩﴾ ثُمَّ
ٱلسَّبِيلَ يَسَّرَهُۥ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُۥ فَأَقۡبَرَهُۥ ﴿٢١﴾ ثُمَّ إِذَا شَآءَ أَنشَرَهُۥ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقۡضِ مَآ أَمَرَهُۥ ﴿٢٣﴾
فَلۡيَنظُرِ ٱلۡإِنسَٰنُ إِلَىٰ طَعَامِهِۦٓ ﴿٢٤﴾ أَنَّا صَبَبۡنَا ٱلۡمَآءَ صَبّٗا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقۡنَا ٱلۡأَرۡضَ شَقّٗا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتۡنَا
فِيهَا حَبّٗا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبٗا وَقَضۡبٗا ﴿٢٨﴾ وَزَيۡتُونٗا وَنَخۡلٗا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلۡبٗا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةٗ وَأَبّٗا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعٗا لَّكُمۡ
وَلِأَنۡعَٰمِكُمۡ ﴿٣٢﴾

ئىنسانغا لەنەت بولسۇنكى، ئۇ ئەجەب كاپىر بولدى![17] . *اللە ئۇنى نېمىدىن ياراتتى؟*[18] . *اللە ئۇنى ئابىمەنىدىن ياراتتى، (ئۇ تولۇق يارىتىلىپ بولغۇچە) اللە ئۇنى بىر قانچە باسقۇچلارغا بۆلۈپ پەيدىن ـ پەي ياراتتى*[19]. *ئاندىن ئۇنىڭغا (ماڭار) يولىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى*[20]. *ئاندىن ئۇنى ۋاپات قىلدۇردى، ئۇنىڭغا (كۆمۈلىدىغان) قەبرىنى بەرپا قىلدى*[21]. *ئاندىن اللە ئۇنى خالىغان ۋاقىتتا تىرىلدۈرىدۇ*[22]. *ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى بۇ كاپىر ئىنسان تەكەببۇرلۇقىدىن يانسۇن)، ئۇ اللەنىڭ بۇيرۇغانلىرىنى بەجا كەلتۈرمىدى*[23]. *(بۇ كاپىر) ئىنسان ئۆزىنىڭ يېمەكلىكلىرىگە (ئىبرەت نەزىرى بىلەن) قارىسۇن*[24]. *(بىز بۇلۇتتىن) زور مىقداردا يامغۇر ياغدۇردۇق*[25]. *ئاندىن زېمىننى (ئۇنىڭدىن ئۆسۈملۈكلەرنى چىقىرىش بىلەن) ياردۇق*[26]. *سىلەرنىڭ ۋە ھايۋانلىرىڭلارنىڭ مەنپەئەتلىنىشى ئۈچۈن، زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى، ئوتياشلارنى، زەيتۇننى، خورمىنى، دەرەخلىرى قويۇق باغچىلارنى، تۈرلۈك مېۋىلەرنى، ئوت ـ چۆپلەرنى ئۆستۈردۇق*[27 - 32] .

ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئىنكار قىلغۇچىلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

الله تائالا (قىيامەت كۈنى) ئىنسانلارنىڭ قايتا تىرىلىشنى ئىنكار قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەپ مۇنداق دېدى: ﴿ئىنسانغا لەنەت بولسۇنكى، ئۇ ئەجەب كاپىر بولدى!﴾

﴿ئىنسانغا لەنەت بولسۇنكى﴾ بۇ ھېچقانداق ئاساسسىز بەلكى، (قىيامەتنىڭ بولۇشىنى) يىراق سانىغانلىقى ۋە (قىيامەت ھەققىدە) بىر نەرسە بىلمىگەنلىكى ئۈچۈنلا قىيامەتنى ئىنكار قىلغان پۈتۈن ئىنسانلارغا ئومۇمىي بولغان لەنەتتۇر.

﴿ئۇ ئەجەب كاپىر بولدى!﴾ ئىبنى جۇرەيج: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، ئۇنىڭ كاپىرلىقى ئەجەب قاتتىق بولدى دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. قەتادە: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ئۇ ئەجەب (الله تائالانىڭ رەھمىتىدىن) ئۇزاقلاشتۇرۇلدى دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

ئاندىن الله تائالا ئىنسانلارنى ئاددىي بىر نەرسىدىن قانداق ياراتقانلىقىنى ۋە ئۇزىنىڭ ئۆلارنى خۇددى بۇرۇن يارىتىشقا (قادىر بولغىنىدەك) قايتا تىرىلدۈرۈشكىمۇ قادىر ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿الله ئۇنى نېمىدىن ياراتتى؟ الله ئۇنى ئابمەنىدىن ياراتتى، (ئۇ تولۇق يارىتىلىپ بولغۇچە) الله ئۇنى بىر قانچە باسقۇچلارغا بۆلۈپ پەيدىن ـ پەي ياراتتى﴾ يەنى الله تائالا (ئۇنى يارىتىپ) ئۇنىڭ ئەجىلىنى، رىزقىنى، قىلىدىغان ئىشلىرىنى، بەتبەخت ياكى بەختلىك ئادەم بولۇشىنى پۈتۈۋەتتى.

﴿ئاندىن ئۇنىڭغا (ماكار) يولىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋفىي ئىبنى ئابباسنىڭ: ئاندىن الله تائالا ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن چىقىشىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىكرىمە، زەھھاك، ئەبۇ سالىھ، قەتادە ۋە سۇددى قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. ئىبنى جەرىر بۇ مەناغا توغرا دەپ باھا بەردى.

مۇجاھىد: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى الله تائالانىڭ: ﴿شۈبھىسىزكى، ئۇنىڭغا بىز (پەيغەمبەر ئەۋەتىش بىلەن ياخشى ـ يامان) يولنى كۆرسەتتۇق، ئۇ مۆمىن بولۇپ ياخشى يولدا مېڭىپ (اللەنىڭ نېمىتىگە شۈكۈر قىلغۇچىدۇر، ياكى (فاجىر بولۇپ يامان يولدا مېڭىپ) كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، دېدى.يەنى (ئايەتنىڭ مەنىسى): بىز ئىنساننىڭ نېمە ئىش قىلىشىنى (پەيغەمبەر ئەۋەتىش بىلەن) ئۇچۇق، روشەن بايان قىلىپ بەردۇق ۋە قىلماقچى بولغان ئىشى ئۇنىڭغا ئاسانلاشتۇرۇپ بەردۇق دېگەنلىك بولىدۇ. ھەسەن ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلارمۇ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى شۇنداق بولىدۇ، دېدى. ئايەتكە بېرىلگەن بۇ مەنە ئۇنىڭغا بېرىلگەن ئىلگىرىكى مەناغا قارىغاندا كۈچلۈكتۇر. توغرىسىنى الله تائالا بىلگۈچىدۇر.

﴿ئاندىن ئۇنى ۋاپات قىلدۇردى، ئۇنىڭغا (كۆمۈلىدىغان) قەبرىنى بەرپا قىلدى﴾ يەنى الله تائالا ئىنساننى ياراتقاندىن كېيىن ئۇنى ۋاپات قىلدۇردى ۋە قەبرىگە (كۆمۈلىدىغان) قىلدى.

﴿ئاندىن الله ئۇنى خالىغان ۋاقىتتا تىرىلدۈرىدۇ﴾ يەنى الله تائالا ئىنساننى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن قايتا تىرىلدۈرىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىنساننىڭ ھەممە يەرلىرى چىرىپ كېتىپ پەقەت ئومۇرتقا سۆڭىكىلا چىرىماي قالىدۇ. ئىنسان شۇ سۆكەكتىن (قايتا) يارىتىلىدۇ ۋە قۇراشتۇرۇلۇشى ئۇنىڭدىن باشلىنىدۇ».

---

[1] سۈرە ئىنسان 3 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى بۇ كاپىر ئىنسان تەكەببۇرلۇقىدىن يانسۇن)، ئۇ اللەنىڭ بۇيرۇغانلىرىنى بەجا كەلتۈرمىدى﴾ ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ئىش بۇ كاپىرنىڭ: مەن ئۆستۈمدىكى ۋە مال ـ مۈلكۈمدىكى اللە تائالانىڭ ھەققىنى ئادا قىلدىم، دېگىنىدەك ئەمەس. چۈنكى، اللە تائالا: پەرۋەردىگارى ئۇنىڭغا پەرز قىلغان نەرسىلەرنى ئۇ (پەرۋەردىگارىغا) ئادا قىلمىدى، دېدى.

ئىبنى كەسىر مۇنداق دەيدۇ: اللە تائالا بېشىدىكى ئايەتتە: ﴿ئاندىن اللە ئۇنى خالىغان ۋاقىتتا تىرىلدۈرىدۇ﴾ دەپ، ئاندىن: ﴿ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى بۇ كاپىر ئىنسان تەكەببۇرلۇقىدىن يانسۇن)، ئۇ اللەنىڭ بۇيرۇغانلىرىنى بەجا كەلتۈرمىدى﴾ دېدى. مەن بۇ ئىككى ئايەتنى (بىر ـ بىرىگە مەنا جەھەتتىن باغلاپ بۇ ئايەتلەرنىڭ مەنىلىرىنى ئەگەر اللە تائالا ئىنسانلارنى دۇنياغا چىقارمايلا ئاخىرەتتە ئۇلارغا تەييارلىغان ھاياتقا ئېلىپ كېتىشنى خالىسا) شۇنداق قىلغان بولاتتى. لېكىن، اللە تائالا دۇنياغا يارىتىلىدۇ دەپ يېزىۋەتكەن ئىنسانلارنىڭ سانى تۈگىمىگىچە ۋە (دۇنيانىڭ) مۇددىتى تۈگىمىگىچە اللە تائالا ھەرگىز ئۇنداق قىلمايدۇ. اللە تائالا تەقدىردىمۇ ۋە ئەمەلىيەتتىمۇ ئىنسانلارنى (دۇنياغا كېلىشكە) بۇيرۇدى. اللە تائالانىڭ (دۇنياغا مۇنچىلىك ئىنسانلار كېلىدۇ ۋە دۇنيانىڭ مۇددىتى مۇنچە يىل بولىدۇ دەپ) پۈتكەنلىرى تاماملانغاندىن كېيىن، اللە تائالا ئىنسانلارنى ئۇلارنى بۇرۇن قانداق ياراتقان بولسا قايتا شۇنداق يارىتىدۇ، دەپ چۈشىنىمەن.

گىياھلار ۋە باشقا نەرسىلەرنىڭ (زېمىندىن) ئۈندۈرۈلگەنلىكى ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلىشنىڭ بولىدىغانلىقىنىڭ دەلىل ـ پاكىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿(بۇ كاپىر) ئىنسان ئۆزىنىڭ يېمەكلىكلىرىگە (ئىبرەت نەزىرى بىلەن) قارىسۇن﴾ يەنى بۇ ئايەت (اللە تائالانىڭ بەندىلىرىگە بەرگەن نېمەتلىرىنى ئۇلارغا) بىر ئەسكەرتىش بولۇپ، قۇرۇق زېمىندىن گىياھلارنى ئۈندۈرگەنلىكى ئارقىلىق ئۆلۈپ كەتكەنلەر قۇرۇپ، چىرىپ، تۇپراققا ئارىلىشىپ كەتكەندىن كېيىن بولسىمۇ ئۇلارنى قايتا تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىغا دەلىل ـ پاكىت كەلتۈرگەنلىكىدۇر.

﴿(بىز بۇلۇتتىن) زور مىقداردا يامغۇر ياغدۇردۇق﴾ يەنى زېمىنغا ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردۇق.

﴿ئاندىن زېمىننى (ئۇنىڭدىن ئۆسۈملۈكلەرنى چىقىرىش بىلەن) ياردۇق﴾ يەنى يامغۇرنى زېمىن ئۈستىدە تۇرغۇزدۇق. يامغۇر (زېمىننىڭ) قات ـ قاتلىرىغىچە سىڭىپ، ھەتتا زېمىنغا كۆمۈلگەن ئۇرۇقلارنىڭ ئىچكى قىسمىغىچە كىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇرۇق بىخلىنىپ ئۈنۈپ يەر يۈزىگە چىقىدۇ.

﴿سىلەرنىڭ ۋە ھايۋانلىرىڭلارنىڭ مەنپەئەتلىنىشى ئۈچۈن، زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى، ئوتياشلارنى ئۆستۈردۇق﴾ يەنى ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى ۋە ھايۋانلار يەيدىغان ئوت ـ چۆپلەرنى ئۆستۈردۇق. ئىبنى ئابباس، قەتادە، زەھھاك ۋە سۇددى قاتارلىقلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنىڭ شۇنداق بولىدىغانلىقىنى بايان قىلدى.

﴿زەيتۇننى (ئۆستۈردۇق)﴾ يەنى زەيتۇن ھەممىگە تونۇشلۇق بولغان بىر نەرسىدۇر. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ۋە مېيىمۇ قارا كېلىدۇ. ئۇنىڭ مېيىنى چىراغقا ئىشلەتكىلىمۇ ۋە تاماققا ئىشلەتكىلىمۇ بولىدۇ.

﴿خورمىنى (ئۆستۈردۇق)﴾ خورما بولسا ھۆل ياكى قۇرۇق يېگىلى بولىدىغان مېۋىدۇر. ئۇنى قايناتىپ ياكى سىقىپ شەربەت قىلىپ ئىچكىلىمۇ بولىدۇ.

﴿دەرەخلىرى قويۇق باغچىلارنى (ئۆستۈردۇق)﴾ ھەسەن ۋە قەتادە: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى خورما دەرەخلىرى قويۇق ئۆسكەن، ئېسىل باغچىلارنى بەرپا قىلدۇق دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

www.munber.org

﴿تۇرلۇك مېۋىلەرنى، ئوت ــ چۆپلەرنى (ئۆستۈردۇق)﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ھۆل ھالەتتە يېيىلىدىغان مېۋىلەرنى ۋە ھايۋانلار يەيدىغان ئوت - چۆپلەرنى ئۆستۈردۇق دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

ئەبۇئۇبەيد قاسىم ئىبنى سەلام، ئىبراھىم ئىبنى تەيمىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنىڭ (قانداق بولىدىغانلىقى ھەققىدە) ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇئەنھۇدىن سوئال سورالغانىدى. ئەبۇ بەكرى بۇنىڭغا جاۋابەن: ئەگەر مەن بىلمەي تۇرۇپ قۇرئاننىڭ (ئايەتلىرىنىڭ مەنىسى ھەققىدە) بىر نەرسە دېسەم، قايسى ئاسمان ماڭا سايە تاشلايدۇ (يەنى قايسى ئاسمان مېنى قوينىغا ئالىدۇ) ۋە مېنى قايسى زېمىن كۆتۈرىدۇ؟ دېدى.

ئىبنى جەرىر ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ سۈرىنى ئوقۇپ اللە تائالانىڭ: ﴿تۇرلۇك مېۋىلەرنى، ئوت - چۆپلەرنى (ئۆستۈردۇق)﴾ دېگەن ئايىتىگە كەلگەندە: بىز مېۋىلەرنىڭ قانداق نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلدۇق. ئوت - چۆپ دېگەن قانداق نەرسىدۇر؟ دەپ بولۇپ، ئۆز - ئۆزىگە: ئى خاتتابنىڭ ئوغلى ئۆمەر! ئۆمرۈڭگە ۋاي! ھەقىقەتەن بۇ مۇھىم ئەمەس ئىشلارغا ئۆزىنى ئۇپراتقانلىق، دېدى. بۇ ئەسەرنى باشقىلارمۇ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلدى.

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سورىغان بۇ سوئالى ئارقىلىق ئۇ ئوت - چۆپنىڭ شەكلىنى، ئۇنىڭ تېپىنى ۋە ئۇنىڭ قايسى ئوت ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلمەكچى بولغان بولۇشى مۇمكىن. ئۇنداق بولمايدىغان بولسا اللە تائالا: ﴿سىلەرنىڭ ۋە ھايۋانلىرىڭلارنىڭ مەنپەئەتلىنىشى ئۈچۈن، زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى، ئوتياشلارنى، زەيتۇننى، خورمىنى، دەرەخلىرى قويۇق باغچىلارنى (ئۆستۈردۇق)﴾ دېگەن ئايەتلىرىنىڭ ھەممىسىدە زېمىندىن ئۆستۈرۈلگەن نەرسىلەرنى بايان قىلىپ كەلگەن بولغاچقا، ئۇنىڭ: ﴿تۇرلۇك مېۋىلەرنى، ئوت - چۆپلەرنى ئۆستۈردۇق﴾ دېگەن ئايىتىنى ئوقۇغان كىشىمۇ ئۇنىڭ زېمىندىن ئۆستۈرۈلگەن بىر ئۆسۈملۈك ئىكەنلىكىنى ئەلۋەتتە بىلىدۇ.

اللە تائالانىڭ شۇ نەرسىلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىشى قىيامەت كۈنىگە قەدەر بۇ دۇنيادا (يارىتىلىدىغان) ئىنسانلار ۋە ھايۋانلارنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈندۇر.

* * * * * * *

فَإِذَا جَآءَتِ ٱلصَّآخَّةُ ﴿٣٣﴾ يَوۡمَ يَفِرُّ ٱلۡمَرۡءُ مِنۡ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِۦ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَٰحِبَتِهِۦ وَبَنِيهِ
﴿٣٦﴾ لِكُلِّ ٱمۡرِيٍٕ مِّنۡهُمۡ يَوۡمَئِذٖ شَأۡنٞ يُغۡنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٞ يَوۡمَئِذٖ مُّسۡفِرَةٞ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٞ مُّسۡتَبۡشِرَةٞ ﴿٣٩﴾
وَوُجُوهٞ يَوۡمَئِذٍ عَلَيۡهَا غَبَرَةٞ ﴿٤٠﴾ تَرۡهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَفَرَةُ ٱلۡفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

(قىيامەتنىڭ) قۇلاقنى گاس قىلغۇدەك قاتتىق ئاۋازى كەلگەن چاغدا (ھەممە ئادەم ئۆز ھالى بىلەن بولۇپ قالىدۇ)﴿33﴾. ئۇ كۈندە كىشى ئۆزىنىڭ قېرىندىشىدىن، ئانىسىدىن، ئاتىسىدىن، خوتۇنىدىن ۋە باللىرىدىن قاچىدۇ﴿34 - 36﴾. ئۇ كۈندە ھەر ئادەمنىڭ بىر ھالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا (شۇ ھالى) يار بەرمەيدۇ﴿37﴾. ئۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەردىن نۇر، كۈلكە ۋە خۇشال - خۇراملىق يېغىپ تۇرىدۇ﴿38 - 39﴾. يەنە بۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەرنى چاڭ - توزاڭ بېسىپ كەتكەن، قارىداپ كەتكەن بولىدۇ﴿40 - 41﴾. بۇلار بولسا كاپىرلاردۇر، فاجىرلاردۇر﴿42﴾.

www.munber.org

كىشىلەرنىڭ قىيامەت كۈنىدە (ھەتتا) ئۆزلىرى ـ تۇغقانلىرىدىنمۇ قاچىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿(قىيامەتنىڭ) قۇلاقنى گاس قىلغۇدەك قاتتىق ئاۋازى كەلگەن چاغدا (ھەممە ئادەم ئۆز ھالى بىلەن بولۇپ قالىدۇ)﴾

﴿ئۇ كۈنىدە كىشى ئۆزىنىڭ قېرىندىشىدىن، ئانىسىدىن، ئاتىسىدىن، خوتۇنىدىن ۋە بالىلىرىدىن قاچىدۇ﴾ يەنى كىشى ئۇ كۈنىدە ئۇلارنى كۆرۈپ ئۇلاردىن قاچىدۇ ۋە ئۇلاردىن يىراق تۇرىدۇ. چۈنكى، (ئۇ كۈندىكى) قورقۇنچ ئەھۋال ناھايىتى ئېغىردۇر. ئىمام مۇسلىم شاپائەت ھەققىدە رىۋايەت قىلغان ھەدىستە ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەردىن الله تائالانىڭ ئالدىدا كىشىلەرگە شەپائەت قىلىشنى تەلەپ قىلىنغاندا، ئۇلارنىڭ: ئۆزەم، ئۆزەم، مەن بۈگۈن الله تائالادىن پەقەت ئۆزەمنى (قوتۇلدۇرۇپ قېلىشنى) تىلەيمەن، دەيدىغانلىقىنى، ھەتتا مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ: مەن بۈگۈن الله تائالادىن پەقەت ئۆزەمنى (قوتۇلدۇرۇپ قېلىشنى) تىلەيمەن ۋە مېنى تۇغقان ئانام مەريەم ھەققىدىمۇ (بىر نەرسە) تىلىمەيمەن دەيدىغانلىقىنى رىۋايەت قىلدى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: **﴿ئۇ كۈنىدە كىشى ئۆزىنىڭ قېرىندىشىدىن، ئانىسىدىن، ئاتىسىدىن، خوتۇنىدىن ۋە بالىلىرىدىن قاچىدۇ﴾** قەتادە: شۇ كۈندىكى قورقۇنچنىڭ (ئېغىرلىقىدىن) ئەڭ يېقىن دوستىمۇ دوستىدىن ۋە ئەڭ يېقىن تۇغقانمۇ تۇغقىنىدىن قېچىپ كېتىدۇ، دېدى.

﴿ئۇ كۈنىدە ھەر ئادەمنىڭ بىر ھالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا (شۇ ھالى) يار بەرمەيدۇ﴾ يەنى ئۇ كۈنىدە ھەممە ئادەم ئۆزىنىڭ ھالى بىلەنلا بولۇپ باشقىلارغا قارىيالمايدۇ. ئىبنى ئەبۇھاتەم ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «سىلەر (قىيامەت كۈنى توپلىنىش مەيدانىغا) يالاڭ ئاياغ، يالىڭاچ، پىيادىلىك ۋە خەتنىسىز ھالەتتە يىغىلىسىلەر» دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنداق بولسا كىشىلەر بىر بىرىنىڭ ئۇياتلىق يېرىنى كۆرۈپ قالامدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئۇ كۈنىدە ھەر ئادەمنىڭ بىر ھالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا شۇ ھالى يار بەرمەيدۇ ياكى باشقىلارغا قارىغىدەك ھالى بولمايدۇ» دېدى.

ئىبنى ئابباس مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «سىلەر (قىيامەت كۈنى توپلۇنۇش مەيدانىغا) يالاڭ ئاياغ، يالىڭاچ ۋە خەتنىسىز ھالەتتە توپلىنىسىلەر» دېدى. بىر ئايال: ئۇنداق بولسا بىز بىر ـ بىرلىرىمىزنىڭ ئۇياتلىق يېرىنى كۆرۈپ قالمايمىزمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئى پۇلانى ئايال! ئۇ كۈنىدە ھەر ئادەمنىڭ بىر ھالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا شۇ ھالى يار بەرمەيدۇ» دېدى.

جەننەتلىكلەر بىلەن دوزىخىلەرنىڭ قىيامەت كۈنىدە يۈزلىرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

قىيامەت كۈنى كىشىلەر ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىر بولسا يۈزلىرىدىن نۇر، كۈلكە تۆكۈلۈپ ۋە دىللىرىدىكى خۇشاللىقى يۈزلىرىدە ئىپادىلىنىپ، يۈزلىرىدىن خۇشال ـ خۇراملىقى يېغىپ تۇرىدىغان كىشىلەر بولۇپ، بۇلار جەننەتلىكلەردۇر. بۇ تۈردىكى كىشىلەر الله تائالانىڭ: **﴿ئۇ كۈنىدە نۇرغۇن يۈزلەردىن نۇر، كۈلكە ۋە خۇشال ـ خۇراملىق يېغىپ تۇرىدۇ﴾** دېگەن ئايىتىدە بايان قىلىندى. يەنە بىر تۈردىكى كىشىلەر بولسا، دوزىخى بولغان كىشىلەر بولۇپ، الله تائالا ئۇلارنى بۇ ئايىتىدە بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: **﴿يەنە بۇ كۈنىدە نۇرغۇن يۈزلەرنى چاڭ ـ توزاڭ بېسىپ كەتكەن، قارىداپ كەتكەن بولىدۇ﴾**

www.munber.org

ئىبنى ئابباس الله تائالانىڭ: ﴿قارىداپ كەتكەن بولىدۇ﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى: (ئۇلار) قارىلىقى قاپلىۋالغان يۈزلەردۇر دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

﴿بۇلار بولسا كاپىرلاردۇر، فاجىرلاردۇر﴾ يەنى ئۇلار بولسا دىللىرى ئىمان ئېيتمىغان ۋە قىلمىشلىرى (ئىسلامغا) توغرا كەلمىگەن كىشىلەردۇر. ئۇلار بولسا خۇددى الله تائالا: ﴿ئۇلارنىڭ تاپقان باللىرىمۇ پەقەت فاجىر، كاپىر بولىدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتىدە بايان قىلغان كىشىلەرگە ئوخشاشتۇر.

الله تائالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن. شۇنىڭ بىلەن سۈرە ئەبەسەنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org

[1] سۈرە نۇھ 27 ـ ئايەت.